

ZNANSTVENI OSVRT NA ZBORNİK RADOVA SA STRUČNOG SKUPA PROSTORNO PLANIRANJE KAO ČIMBENIK RAZVOJA U ŽUPANIJAMA

Dr. sc. Ivanka AVELINI HOLJEVAC,
professor emeritus

Praksa je bez teorije slijepa, a znanost bez prakse prazna. Zaključno, valja naglasiti da radovi u Zborniku čine uravnotežen spoj znanosti i prakse. Autori pristupaju prostornom planiranju i uređenju interdisciplinarno i daju puno novih dobrih prijedloga za unaprjeđenje upravljanja prostornim planiranjem i uređenjem. Zanimljiv je i podatak da je po spolu autora gotovo izjednačen broj muškaraca i žena, a po profesiji prevladavaju arhitekti i svi su autori visoko obrazovani.

Prostorno planiranje kao čimbenik razvoja u županijama

Zbornik sadrži ukupno 38 radova svrstanih u sljedeće grupe: 1. *Opće teme* (11 radova), 2. *Prostorno planiranje* (9 radova), 3. *Prostorno planiranje u županijama* (12 radova) i 4. *Turizam* (6 radova).

I. Opće teme

Grupa *Opće teme* sadrži radove iz različitih područja ukazujući na cjelokupnost prostora i razvoja koji se mogu i moraju sagledati interdisciplinarno.

Zanimljiva je sociološka analiza odnosa vrijednosti i prakse u hrvatskom prostoru pri čemu se razlikuje „odnos spram prostora kao pragmatična dobra; odnos spram prostora kao živog svijeta koji zaslužuje stanovitu personalnost; odnos spram prostora kao zbilje bez koje se ne može uspostaviti valjani društveni red, kozmos, nasuprot nereda, kaosa. Rezultat je kaotična urbanizacija koja dugoročno ne jamči valjanu modernizaciju hrvatskog društva.” Sociološka „istraživanja više pripadaju poželjnoj budućnosti nego li raspoloživoj sadašnjosti” (Rogić, I.).

Valja istaknuti rezultate istraživanja intelektualnog kapitala i gospodarskog razvoja (pri prostornom planiranju) jer je intelektualni kapital kojim se znalački upravlja uvjet za razvoj gospodarstva i povećanja kvalitete života i blagostanja. (Sundać, D.; Babić, M.)

Ekonomski i demografski potencijali nezaobilazni su kod donošenja prostornog plana na svim razinama. Kod toga valja poći od bogatstva Hrvatske koji čine tri dijela: „kontinentalni, gorski te jadranski dio, svaki poznat po specifičnoj prirodi, klimi, tradiciji, kulturi, jeziku i gospodarstvu” (Vujić, V.). Demografski potencijal sagledan je kroz strukturu stanovništva prema starosti i razini obrazovanja kao i broja zaposlenih. Strategija razvoja predstavlja podlogu za izradu prostornih planova pri čemu valja slijediti svjetske trendove.

Na regionalnoj razini dva su dokumenta koji određuju daljnji razvojni put županije: „prostorni plan županije i regionalna razvojna strategija. Strateško planiranje regionalnog razvoja u funkciji je društveno-gospodarskog razvoja Republike Hrvatske, stvaranjem uvjeta koji će svim dijelovima države omogućiti jačanje konkurentnosti i ostvarenje razvojnih potencijala. Planiranje regionalnog razvoja, a koje ne uvažava prostorne specifičnosti regije, može izazvati dugotrajne negativne posljedice u prostoru. Integralno regionalno planiranje je pretpostavka za učinkovit regionalni razvoj” (Črnjar, M.; Petrović, V.).

„Članstvo Hrvatske u Europskoj uniji analizira se kao poticaj i okvir razvoja Hrvatske. Dan je „prikaz institucionalno-zakonodavnog okvira potrebnog za funkcioniranje članica EU” kao i primjeri uspješnog zastupanja gospodarskih, vanjskopoličkih ili kombiniranih „interesa” RH”. Iako se ne spominje posebno prostorno planiranje, članstvo u EU trebalo bi pridonijeti unaprijeđenju izrade i realizaciji uspostavljanja prostornim uvođenjem europskih standarda kvalitete i većom suradnjom s drugim članicama” (Marušić, H.; Szabo, I.).

„Usporedno s uvođenjem koncepta održivosti u sva područja gospodarskoga i društvenog života, ideja o obrazovanju za održivi razvoj ulazi kao ključni element u veliki broj deklaracija, aplikacijskih planova i inicijativa na svim razinama” (Črnjar, K.), pri čemu je veliki doprinos visokog obrazovanja. U deklaraciji Agenda 21, čiji je potpisnik i Republika Hrvatska naglašava se da obrazovanje igra ključnu ulogu u izazovima održivog razvoja.

„Razvoj regije u interakciji je s javnošću, odnosno potrebama i željama sudionika koji djeluju i žive na tom prostoru. Moderna informatička tehnologija i njezina široka primjena omogućuje tretiranje svih sudionika, od građana do profitnih i neprofitnih poslovnih subjekata, kao partnera u razvoju, odnosno kao jedinice, a ne kao dio cjeline” (Grbac, B., Petrović, V.). Kod pro-

stornog planiranja treba zadovoljiti više često različitih interesa, što je i cilj prostornog planiranja.

Infrastrukturni sustavi preduvjet su ujednačenog razvoja, kvaliteta nekog prostora određena je njegovom dostupnošću, odnosno infrastrukturnom opremljenošću, koja obuhvaća prometne, energetske i vodnogospodarske sustave. „Prostornim planiranjem određuju se okvirni parametri koji uvjetuju opseg i razdiobu potreba svih vrsta i u svim smjerovima. Planiranjem pojedinih infrastrukturnih sustava pak utvrđuju se očekivana potreba/potražnja i odgovarajuća rješenja za pokrivanje te potražnje s povratnim djelovanjem na prostorno planiranje” (Krupan, L.).

Koliko su hrvatski gradovi doista veliki? Zanimljivo je istraživanje „o osobinama velikih gradova, o tome što im je zajedničko, da li veliki gradovi predstavljaju sustav i koje su mogućnost upravljanja njima u svijetlu zakonskih i modela prostornog planiranja” (Škunca, S.). Posebno je naglašena uloga velikih gradova u razvoju Republike Hrvatske.

Urbana je ekonomika znanstvena ekonomska disciplina, a urbana ekonomija je stvarna ekonomija. One igraju važnu ulogu u razvoju gradova. Stručnjaci za to područje su urbani ekonomisti koji mogu znatno pridonijeti kako bi se učinkovito iskoristili razvojni potencijali kompleksnih urbanih cjelina. „U prostornom planiranju i uređenju njegova se znanja mogu iskoristiti u izračunu nosivog kapaciteta promatranog prostora kao i izradi cost-benefit analize, izračunu od troškova infrastrukture (prijedlozima uštede) troškova prijevoza, odnosno u izradi cjelokupnih poduzetničkih, investicijskih projekata, feasibility studija kao osnove navedenih projekata, i sl.” (Tijanić, L.).

Obalno je područje značajno jer ono je središnjica stanovništva i gospodarskih djelatnosti. „U budućnosti će obalna područja biti izložena još većem pritisku

populacijskog rasta te ekspanziji i diversifikaciji nacionalnog gospodarstva. Iz navedenog razloga svrha je rada prikazati kako se uz pomoć integralnog upravljanja obalnim područjem osigurava održivi razvoj” (Šverko Grdić, Z.). Održivi razvoj je jedini način koji omogućava gospodarski rast i razvoj.

2. Prostorno planiranje

Grupa *Prostorno planiranje* sadrži radove s aspekta općih karakteristika. Znanost je prisutna i nužna u funkciji planiranja prostornog razvoja.

„Znanstvena istraživanja uređenja i korištenja prostora u funkciji razvoja prethode promjenama i predlažu promjene uvjeta uređenja i korištenja prostora te strukturne promjene sustava prostornog uređenja. Suradnja znanstvenika različitih znanstvenih područja i multidisciplinarnost istraživačkih timova preduvjeti su uspješnosti znanstvenih istraživanja korištenja, uređenja i zaštite prostora” (Pegan, S.).

Koncepti prostornoga razvoja sadrže „iskustva i rezultate dobivene novouspostavljenim metodama rada sa studentima na urbanističkim radionicama Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu” (Gašparović, S.; Petrović Krajnik, L.). Rezultati radionica studenata trebaju pridonijeti unaprjeđenju prostornog razvoja.

Strateške odrednice prostornog razvoja EU će znatno pridonijeti unaprjeđenju sustava prostornog unaprjeđenja Hrvatske. Naime „Europska komisija je donijela temeljni dokument Europske perspektive prostornog razvoja i njime dala neobavezujuća okvirna usmjerenja za izradu strategije prostornog razvoja država na europskom kontinentu i onih vezanih uz EU” (Knifić Schaps, H.).

„Zakon o prostornom uređenju usvojen 2013. godine određuje Strategiju prostornog razvoja Republike Hr-

vatske kao temeljni državni dokument za usmjerenje razvoja u prostoru, s kojim su se dužni usklađivati svi prostorni planovi, sektorske strategije, planovi i ostali razvojni dokumenti pojedinih gospodarskih i upravnih područja i djelatnosti” (Matković, I.). Ta strategija zahtjeva i definiranje i objašnjenje aktualnih procesa prostornog planiranja.

Primjena geodetskih podataka je prijeko potrebna u prostornom planiranju. Naime, „prostorno planiranje jedna je od djelatnosti gdje je geodezija našla svoju primjenu, odnosno sama izrada prostornih planova nije zamisliva bez temeljnih geodetskih podloga” (Markovinić, D.; Marić, Lj.; Marjanović, M.; Majetić, V.).

Iskustvo u prostornom planiranju obalnog prostora ukazuje na to da je ”planiranje obalnog pojasa, osobito morske površine i podmorja, samo po sebi posebno i složeno. Iz navedenog proizlazi da su prostorni planovi iznimno važni za upravljanje obalnim prostorom, te da je planiranju namjena na obali i njima pripadajućih morskih površina, potrebno posvetiti posebnu pažnju” (Dobrila, D.).

Županijskom zavodu za prostorno uređenje „osnovni je zadatak praćenje stanja u prostoru te izrada prostorno-planskih dokumenata za koje poslove treba stručan i kvalitetan kadar raznih kvalifikacijskih struktura (15-20 djelatnika). Bez obzira na ustroj države, odnosno njezin politički sustav, osnovna struktura i organizacija država u Europi je slična sada, kao i u bližoj povijesti” (Štimac, M.). Naglasak je na neovisnosti službe i nositeljima kvalitete, a to su kadrovi različitog profila koji jamče interdisciplinarnost pristupa prostornom uređenju.

Prostorno planiranje je „temeljni čimbenik dugoročno održivog razvoja grada” jer se kvalitetnim planiranjem sprječava devastacija prostora; „grad kao i proizvod, mora zadovoljiti kupca, tj. onoga tko ga konzumira” (Babić, M.).

U trokutu investitor – nositelj izrade/jedinica lokalne samouprave, županija/prostorni planer – urbanist/prostorni planer je po prirodi stvari, a i zakonski, u podređenom položaju. Oba druga sudionika su jača – investitor jer plaća, a nositelj izrade jer mu to pravo daje zakon.

S aspekta poduzetništva „u formiranju cijene, odnosno u formiranju proračunske vrijednosti urbanističke usluge, općine i gradovi ponašaju se potpuno proizvoljno, što poduzetnika – urbanista nerijetko dovodi u nemoguću poslovni položaj „uzmi-ili-ostavi“. U nedostatku posla mnogi poduzetnici – urbanisti zaključuju ugovore za koje unaprijed znaju da nose gubitak pa je i kvaliteta tih planova predvidivo niska” (Dusper, N.).

3. Prostorno planiranje u županijama

Retrospektiva prostornog planiranja u Primorsko-goranskoj županiji od 1950. do 2000. godine ukazuje na promjene u pristupu i nove trendove, kao što su ekosustavi, onečišćenje okoliša, stanovništvo, klima, kulturna baština, što je diktiralo i interdisciplinarni pristup planiranju prostora.

„Trebalo upozoriti da se mogući utjecaj klimatskih promjena gotovo ne spominje u novoj generaciji planova, što može imati vrlo ozbiljne posljedice” (Randić, A.).

Pogled na budućnost Primorsko-goranske županije ukazuje „prvenstveno na ograničenja koja nameću kraj ere fosilnih goriva i klimatske promjene” (Skala, Z.). Ograničenja se ne mogu izbjeći, ali se na njih moramo u strategijama budućnosti pripremiti.

„Rezultati u djelatnosti prostornog uređenja u velikoj mjeri ovise o provedbi dokumenata prostornog uređenja putem izdavanja akata prostornog uređenja i gradnje. U narednom je razdoblju potrebno ustrojiti jedinstvene parametre koji će se pratiti na državnoj razini, povezati državne i županijske sustave i zajed-

nički raditi na poboljšanju i unaprjeđenju sustava provedbe” (Vahtar-Jurković, K.).

Prostorno planiranje treba biti u funkciji zaštite vrijedne prirodne baštine Primorsko-goranske županije „koja se odlikuje neobično bogatom i vrijednom prirodnom baštinom” (Šišić, S.).

„Informacijski sustav prostornog uređenja u Primorsko-goranskoj županiji osmišljen je kao podsustav za podršku procesima prostornog uređenja. Moguće ga je koristiti u procesima izrade akata i dokumenata prostornog uređenja, kao i za praćenje i kontrolu njihove provedbe” (Butigan, A.; Juretić, J.; Tomadin, I.; Doričić, J.).

„Uloga i značenje suradnje Javne ustanove Zavod za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije i Grada Opatije na području prostornog planiranja radi učinkovitog gospodarenja, zaštite i upravljanja prostorom veoma je važna posebno zbog višegodišnjeg zanemarivanja politike uređenja prostora na lokalnoj razini” (Kirigin, F.; Tupanjac, Z.).

Potrebu i nužnost suradnje sa Zavodom za prostorno planiranje Primorsko-goranske županije prepoznala je i Lošinjska plovidba – Holding d. d. „radi provedbe prostornih planova te njihovih usklađivanja s prostornim planovima” (Sučić, Đ.).

„Akvakultura je jedna od vrlo značajnih gospodarskih djelatnosti Zadarske županije”. Zbog toga je „prostorno planski okvir pridonio daljnjem razvoju akvakulture”, a „provedena zonacija rezultirala povećanjem broja uzgajališta i povećanjem ukupne proizvodnje u akvakulturi” (Kozulić, N.; Franičević, V.).

Razni oblici suradnje Zavoda za prostorno uređenje Zagrebačke županije „koju Zavod pruža gradovima i općinama svakako je kvalitetniji sustav prostornih planova lokalne razine na području Županije, ali jednako je važan i povratni utjecaj gradova i općina na prostorne planove područne (regionalne) razine” (Kučinić, Ž.).

„Utjecaj i doprinos planiranja na razvoj planiranih gospodarskih zona u izdvojenim građevinskim područjima gospodarske namjene, kroz prostorno-plansku dokumentaciju Sisačko-moslavačke županije i jedinica lokalne samouprave je značajan i pozitivan” (Malnar, M.; Šalić, G.; Šerbec, V.).

Obalni plan Šibensko-kninske županije važno je sagledati kroz ocjenu ranjivosti i scenarij budućeg razvoja. „Budući da u Hrvatskoj još ne postoji obveza izrade analize učinaka klimatskih promjena u obalnom području, ovaj Plan je i putokaz kojim putem treba krenuti kako bi ova problematika našla odgovarajuće mjesto u razvojnim i prostornim planovima” (Trumbić, I.).

„Kako je za potrebe uspostave Informacijskog sustava prostornog uređenja potrebno prikupiti, analizirati, valorizirati, a potom i sintetizirati goleme količine postojećih, ali i planskih prostornih podataka, koji svoju svrshodnost trebaju pronaći u prostornim planovima, nameće se potreba stvaranja svojevrsnoga *zajedničkog nazivnika*; zajednički nazivnik ili *jedinstveni model baze podataka (JMBP)* na nacionalnoj razini” (Čižmek, I.).

4. Turizam

Četvrta grupa radova odnosi se na turizam. Prostorno planiranje je važno za razvoj turizma u Primorsko-goranskoj županiji.

„Iskustva u Hrvatskoj ukazuju da prostorno planiranje može imati pozitivan utjecaj na razvoj turizma, pogotovo ako su prethodno jasno i sveobuhvatno definirani njihovi međusobni odnosi” (Kranjčević, J.).

Novi trendovi turizma u 21. stoljeću: „Turizam je jedan od najvažnijih pokretača gospodarstva u svijetu. Novi trendovi moraju na temelju intelektualnog kapitala i informacija pretvoriti prirodne preduvjete u konkurentske prednosti temeljene na inovacijama

radi multipliciranja profita. Zeleni hoteli su dobar primjer novih trendova u turizmu” (Bašić, I.).

„Razvoj zdravstvenog turizma jedan je od prioriteta pravaca razvoja turizma u Hrvatskoj, osobito na prostoru Primorsko-goranske županije. Model počiva na kriterijima očuvanja/podizanja destinacijske konkurentnosti, potrebi uravnoteženog i dugoročno održivog destinacijskog razvoja, te na razumijevanju ključnih činitelja uspjeha na zdravstveno turističkom tržištu” (Ivandić, N.; Kunst, I.; Telišman-Košuta, N.).

Razvoj turizma u Primorsko-goranskoj županiji značajan je i čini 18,37 % (2014.) od ukupnog broja noćenja u Hrvatskoj. Turizam ima svoje specifičnosti i „slabosti” ali i razvojne ciljeve i mogućnosti koje se otvaraju. „Postoji visoka razina usuglašenosti ekonomskih, sociokulturnih i ciljeva zaštite okoliša razvoja turizma Kvarnera, kao i njihova usuglašenost sa stavovima lokalnog stanovništva, očekivanim zahtjevima turista u budućnosti i raspoloživim resursima u kontekstu poštovanja načela održivog razvoja” (Smolčić Jurdana, D.).

Golf predstavlja novu kategoriju turističke ponude i pristupu prostornom uređenju koji mogu „produžiti prekratku turističku sezonu i obogatiti je novim sadržajem”. Zanimljivo je da hotelijeri na prihvaćaju tu mogućnost proširenja vlastite ponude, i javnost ne prihvaća pozitivno golf-igrališta zbog „apartmanizacije”. „Interes za gradnju golf-igrališta pokazali su investitori koji su uglavnom zainteresirani za gradnju komercijalnih sadržaja i trgovinu nekretninama” (Paljar, I.).

„Temeljni razlog zbog kojeg se pristupilo izradi Studije vrednovanja s prijedlogom mjera i kriterija za planiranje izdvojenih zona ugostiteljsko-turističke namjene unutar ZOP-a Splitsko-dalmatinske županije bila je činjenica da se nisu ostvarile razvojne planske pretpostavke, prvenstveno u smislu investicijskog ulaganja u turističke sadržaje” (Mrčić, N.; Danilov, Z.; Matković, P.; Nikšić, N.).